

Пріоритетний напрям зовнішньої політики України

Сергій КОСТЮК

Вступаючи в XXI століття і в нове тисячоліття європейці перегортають нову сторінку своєї історії. Яким буде Європа майбутнього: континент, пронизаний протиріччями між двома трьома «Європами», чи справді «Спільний Європейський Дім»? Яку роль в загальноєвропейському процесі буде відігравати Україна? Якими будуть взаємини України з Європейським Союзом у новому столітті? Актуальність цих питань є беззаперечна. Вони займають одне з центральних місць в працях науковців, програмах політичних партій, громадських об'єднань і рухів, виступах провідних національних політиків і державних діячів, проектах ЗМІ, а також у розмовах пересічних громадян. І хоча відповіді на них дасть майбутнє, необхідність проведення аналітичних досліджень і прогнозування вимагає вже сьогодні.

У статті автор акцентує увагу на взаєминах України з ЄС, робить спробу проаналізувати діалог між Україною та ЄС, за час президенства Леоніда Кучми, а також прагне довести необхідність подальшої інтеграції нашої держави до загальноєвропейських структур взагалі, зближення, а в перспективі - і вступ до ЄС, зокрема.

Головні риси нової Європи були закладені саме в столітті що минає. Одна із найхарактерніших – інтеграційні процеси у її політичному, економічному, соціальному і культурному житті, що набули поширення у країнах Західної Європи після закінчення Другої світової війни та набрали нових обертів з падінням «залізної завіси» і революційними змінами у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці 80-х початку 90-х років. Яскравий взірєць успішних процесів інтеграції та кооперації європейських країн - Євросоюз. Для багатьох, ЄС - це "євростандарти" демократії та економічного процвітання, соціального благополуччя і особистої свободи громадянина. Не заглиблюючись в історію зазначемо, що на сьогоднішній день до ЄС входить 15 країн континенту. Стратегія ЄС спрямована на інтеграцію в політичній, торговельно-економічній, військовій, науковій і культурній сферах. Провідні політики і науковці вважають що саме ЄС буде визначати обличчя Європи XXI століття. "Європейський Союз - це найгірша Європа, яку тільки можна собі уявити - якщо не брати до уваги всі інші "Європи", які вже було випробовано протягом століть", - влучно перефразував слова У. Черчілля щодо демократії британський історик і письменник Тімоті Гартон Еш [1]. Тут автор поділяє думку цього науковця, який вважає, що Євросоюз міг би стати моделлю для інтеграції і кооперації незалежних держав. Пан Еш з цього приводу зазначає що Європа в 2010 році "повинна стати історично новою інституційною мережею з близько 25 держав, які об'єдналися в Європейський Союз, і ще десяти країн, які мали би статус кандидатів чи асоційованих членів" [2]. І справді, ЄС неначе той потужний магніт притягує до себе країни Центральної і Східної Європи. Водночас, розширення ЄС на Схід є одним із головних завдань Європейської комісії. Європу без розподільчих ліній прагне бачити більшість європейців. В цьому контексті Президент Європейської Комісії Романо Проді зазначив, що "вперше, з часу падіння Римської Імперії, ми маємо змогу об'єднати Європу"[3]. За результатами історичного саміту Європейського Союзу, що відбувся 10-11 грудня 1999 року в Гельсінкі число потенційних кандидатів на вступ до ЄС збільшилось до тринадцяти (!). Європейці й справді ще ніколи не були ще так близько від мети про об'єднання Європи, а Європейський Союз від можливості перетворитись із "західноєвропейської" у "загальноєвропейську" структуру, а відтак, наповнити свою назву реальним змістом. Отже, найважливіше завдання, яке стоятиме перед європейцями в новому столітті – будівництво об'єднаної, стабільної і процвітаючої Європи. Останню досить складно уявити без України, адже українці завжди були, є і будуть європейцями. Цілком закономірно, що п'ята за населенням та перша за територією на європейському континенті Українська держава докладатиме всіх зусиль, щоб зайняти належне місце в Європі майбутнього. Відразу слід зауважити, що Європа - це не тільки ЄС.

Авторитет країни на міжнародній арені залежить головним чином від результатів її зовнішньої політики. Виважена, прагматична, раціональна і далекоглядна зовнішня політика

створює передумови для прискорення політичного, економічного і соціального розвитку країни. "Багатовекторність" лежить в основі зовнішньої політики України, оскільки українська держава має інтереси і на Заході і на Сході. Скільки б не було противників такого курсу, він просто необхідний для України на даному етапі, оскільки дозволяє підтримувати добросусідські відносини з усіма державами, гарантує державну безпеку та забезпечує розуміння і підтримку з боку світового співтовариства. При цьому, виходячи з національних інтересів на міжнародній арені, беручи до уваги історичну традицію, географічну та цивілізаційну близькість з Європою та враховуючи ряд інших факторів, Україна зробила свій "європейський вибір". За будь-яких умов - "європейський вектор" української дипломатії є пріоритетним. Наша держава займає геостратегічну роль в Центральній-Східній Європі. За досить короткий період часу, що пройшов з часу проголошення незалежності України в 1991 році, країна, завдяки активній участі у вирішенні загальноєвропейських проблем не тільки утвердилась на міжнародній арені, але й стала одним із регіональних лідерів. Україна - повноправний учасник таких міжнародних організацій і регіональних утворень як ООН, ОБСЄ, РС, ЦЄІ, організація ЧЕС, СНД, ГУУАМ та ін. Можемо впевнено сказати що Україна є невід'ємною складовою побудови нової Європи ХХІ століття. Американський президент Білл Клінтон під час мадридського саміту країн НАТО в 1997 році назвав Україну серцем Європи, - нової, демократичної [4]. Таким чином, беручи до уваги довготермінові національні інтереси України, інтеграція до європейських структур буде головним чинником, що визначатиме зовнішню політику держави у майбутньому. В Постанові Верховної Ради України Про "Основні напрями зовнішньої політики України", прийнятою Верховною Радою України в 1993 році, підкреслюються, що перспективною метою української зовнішньої політики є членство у Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах [5].

Визначна роль у процесі "повернення України до Європи" належить Президентам України: Леонідові Кравчуку (1991-1994) і Леонідові Кучмі (1994-1999; 1999-). Відповідно до Конституції України (стаття 106, пункт 3): "Президент України: представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України" [6]. Леонід Кравчук був першим українським лідером, який після проголошення незалежності України в 1991 році, "прорубав вікно" в Європу. "Європейський вектор" української дипломатії був скерований головним чином в бік співпраці з Європейським Союзом. Безумовно, найважливішою сторінкою діалогу Україна-ЄС було підписання 16 червня 1994 року Угоди про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом і Україною (УПС). Україна була першою республікою колишнього СРСР, яка підписала УПС. Цей документ заклав основи для стабільного політичного, економічного і культурного діалогу між двома сторонами, а також відкрив Україні шлях до набуття асоційованого членства в ЄС. Важливим досягненням першого Президента України було й те, що Україна заявила про себе як про суверенну, незалежну державу, самостійний суб'єкт міжнародних відносин.

Наступний господар Маріїнського палацу - Леонід Кучма, не тільки не змінив стратегію зовнішньополітичної діяльності України, не дивлячись на відчутну опозицію з боку лівих сил у Верховній Раді, але й надав процесові європейської інтеграції України нових обертів. Саме завдяки рішучим діям Президента України Леоніда Кучми, темпи інтеграції України до загальноєвропейських структур значно активізувались. Стратегічною метою України проголошено повноправне членство в Європейському Союзі. Діалог України з ЄС поглибився в усіх напрямках. Стало очевидним, що Україна буде докладати всіх зусиль на шляху повернення у європейську сім'ю. Серед цілої низки заходів, проведених адміністрацією Президента, виділимо найголовніші.

Так, 7 лютого 1995 року Президентом затверджено Указ "Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом" [7].

30 листопада 1995 року Л. Кучма своїм Указом Тимчасову Угоду про торгівлю та питання пов'язані з торгівлею між Україною і ЄС, підписану в Брюсселі 1 червня 1995 року [8].

Ця Угода надала Україні режим найбільшого сприяння в розвитку торгово-економічних зв'язків з ЄС до набуття чинності УПС між Україною та ЄС.

Необхідно зауважити, що ЄС приймає активну участь у макрофінансовій підтримці України. Лише за програмою TACIS з 1996 по 1999 рр. Україна отримала допомогу від ЄС у сумі більше ECU 500 млн.

Затвердження 20 грудня 1996 року в Брюсселі "Плану дій ЄС щодо України" та прийняття Меморандуму про порозуміння між Україною і ЄС були важливими кроками двосторонньої співпраці. Ці документи визначили стратегію подальших двосторонніх взаємин, умови надання транш кредитів Україні, параметри лібералізації української торгівлі, реформи у фінансовому секторі, подальша приватизація та ін.

Із відкриттям в березні 1997 року у Києві Документаційного Центру ЄС, українці "відчули" безпосередню присутність цієї структури у власній державі.

21 квітня 1997 року Л. Кучма видав ще один важливий документ - Указ "Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з ЄС та його виконавчими органами" [9].

5 вересня 1997 року у Києві проходив перший саміт Україна - ЄС, на якому сторони наголосили на важливості ратифікації УПС між Україною і ЄС всіма країнами Євросоюзу, обговорили шляхи подолання наслідків аварії на ЧАЕС, співпрацю в торговельно-економічній, фінансовій та інших сферах двосторонніх відносин.

Продуктивними у взаємовідносинах України з Євросоюзом були 1998 і 1999 роки. 24 лютого 1998 року Президент підписав Указ "Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС і вдосконалення механізму співробітництва з ЄС". 1 березня 1998 року УПС вступила в дію, після її ратифікації усіма парламентами країн-членів ЄС. Принагідно слід зазначити, що Верховна Рада України ратифікувала УПС ще 10 лютого 1994 року. Україні, в силу тих чи інших причин, довелось чекати аж чотири роки на імплементацію в дію цього важливого документу. Це яскравий приклад складного і довготривалого процесу "повернення України до Європи". Угодою передбачено створення Ради Співпраці і Парламентської Комісії Україна - ЄС, а також введення виконавчого Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС. Крім вже зазначених переваг УПС дала поштовх двосторонній співпраці у торговельно-економічній сфері.

8-9 червня 1998 року у Люксембурзі відбулося інавгураційне засідання Ради з питань співробітництва України з ЄС, на якому Прем'єр-міністр України зробив політичну заяву щодо прагнення України набути асоційованого статусу в ЄС. Зрозуміло, що ні ЄС, ні Україна ще не були достатньо готовими до такого кроку.

11 червня 1998 року, відповідно до Указу Президента, була затверджена "Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу" [10]. Наступним кроком в цьому напрямі стало створення Національного агентства з реконструкції та європейської інтеграції.

16 жовтня 1998 року у Відні відбувся другий саміт Україна - ЄС, що став ключовою подією двосторонніх відносин. Президент України та керівництво ЄС досягли домовленості щодо вивчення ЄС можливості початку консультацій про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. ЄС підтримав український варіант транзиту каспійської нафти до Західної Європи. На саміті сторони також підтвердили намір щодо виконання Меморандуму про взаєморозуміння від 1995 року про надання ЄС кредиту для фінансування завершення 4-го та 2-го енергоблоків Рівненської і Хмельницької АЕС та продовжили обговорення питань щодо збільшення інвестицій в Україну та усунення перешкод і обмежень для українських виробників на ринках ЄС [11]. За результатами саміту, у спільному комюніке для преси, сьогоднішній стан двосторонніх відносин між Україною та ЄС було охарактеризовано як "унікальне і стратегічне партнерство" [12].

5 листопада 1998 року відбулося перше засідання спільного Комітету з питань співробітництва Україна - ЄС.

26 квітня 1999 року у Люксембурзі відбулося друге засідання Ради з питань співробітництва України з ЄС.

VI саміт Президентів країн Центральної і Східної Європи, що проходив 14-15 травня 1999 року у Львові був визначною подією у новітній історії України. Розбудова співробітництва з країнами членами або кандидатами на членство в ЄС - важливий елемент зовнішньої політики України. З часів короля Данила Галицького у Галичині не відбувалося заходів такого масштабу. Схоже Галичина знову отримала можливість відігравати роль "вікна на захід". Лідери 8 держав зосередили свою увагу на темі "Людський вимір Європейської і регіональної інтеграції та його роль у будівництві нової Європи". Важливим виявилось спільне бачення центрально європейського континенту, - заявив Леонід Кучма, - а також наміри інтегруватися до Європейського Союзу, інших європейських і трансатлантичних структур, що дає мені повне право не сумніватися в успішності партнерства між нашими країнами і народами" [13].

Головною проблемою третього саміті "Україна-ЄС", який проходив у липні 1999 року в столиці України, було обговорення довготермінової Стратегії ЄС щодо України, яку Євросоюз запланував прийняти в грудні.

Неначе подарунком до Дня Незалежності був перший транш-кредит від ЄС в сумі 58 млн. євро, який Україна, відповідно до попередніх домовленостей, отримала 30 липня 1999 року [14].

Регулярно проходять зустрічі Україна - Трійка ЄС на різних рівнях, де обговорюються актуальні питання двосторонніх відносин і міжнародного життя та погоджуються спільні підходи до вирішення окремих проблем.

Керівництво держави, враховуючи геостратегічне і гео економічне становище України, багато уваги приділяє розвитку субрегіонального співробітництва - невід'ємної складової євроінтеграції. Показовою, в цьому плані, є політика України в регіоні Чорного моря. Саме цей регіон виступає для України тим ключем, яким можна відчинити двері як до Європи так і до Азії і скористатися перевагами двох цивілізацій. Перспективною для України буде також активізація діяльності в рамках організації ЧЕС та об'єднанні ГУУАМ. Прикладом може слугувати Міжнародна конференція "Балто-Чорноморське співробітництво: до інтегрованої Європи XXI століття без розподільчих ліній", проведена 10-11 вересня 1999 року в м. Ялта, за ініціативою Президента України. В конференції взяли участь представники 21-ї країни балто-чорноморського регіону, а також гості із країн Західної Європи, США, ЄС, ОБСЄ, ЧЕС інших міжнародних організацій. В спільній заяві, прийнятій за результатами конференції учасники наголосили на необхідності побудови об'єднаної Європи XXI століття без розділювальних ліній, поглиблення співпраці у політичній, економічній, гуманітарній та безпековій сферах країн континенту [15].

Великим успіхом української дипломатії було обрання України непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2000-2001 рр. Ця подія підкреслила важливу роль нашої держави у підтриманні безпеки і стабільності не тільки в Європі, але й на нашій планеті.

Всі зазначені вище кроки свідчать про серйозність намірів України щодо подальшої інтеграції "в Європу". Наша держава все сильніше стукає в двері ЄС.

Зовнішня політика повинна втілювати прагнення і настанови своїх громадян, тому наведення соціологічних даних щодо зовнішньополітичної орієнтації громадян України, дає змогу порівняти дії керівництва держави на міжнародній арені із сподіваннями її населення.

За результатами опитування, багатьма респондентами ці два можливих напрями зовнішньої політики держави не сприймаються як альтернативні, оскільки більшість з них висловились як за зближення із західноєвропейськими країнами, так і за об'єднання трьох східнослов'янських держав. Однак прихильники цих двох зовнішньополітичних напрямків істотно відрізняються за рівнем матеріального добробуту, національністю і віком. Перспективи подальшого розвитку України у Союзі з Росією та Білоруссю сприймаються серед насамперед найбільш знедолених верств населення, громадян похилого віку, етнічних росіян. Прихильниками незалежності країни з орієнтацією на Західну Європу є насамперед молоді люди віком до 35 років, українці за національністю, порівняно непогано матеріально забезпечені люди. Проєвропейську політику в абсолютній більшості підтримують лише західні та частково центральні області України, а в східних та південних областях нашої країни існує

багато противників. В статті відомого тижневика *The Economist*, присвяченій дослідженню стану країн Європи після десятиліття, після падіння комунізму, справедливо зауважено: "Західна Україна зміщує центр тяжіння своєї держави на Захід" [17]. Але показник підтримки громадянами України "європейського вектору" зовнішньої політики країни має тенденцію до зростання. Отже, європейська ідея може стати консолідуючим фактором українського суспільства, а це важить багато. Вона також повинна заповнити той вакуум, який утворився у свідомості громадян, після краху ідеї "світлого майбутнього".

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ														
"Чи є важливим для українського суспільства орієнтація на зближення із західноєвропейськими країнами?", (%) ТАК - 59 НІ - 18														
РЕГІОН ПРОЖИВАННЯ:		ЗАХІД		ЦЕНТР		ПІВНІЧ		СХІД		ПІВДЕНЬ		АР КРИМ	М. КИЇВ	
ТАК		73		53		61		58		45		27	78	
НІ		7		14		17		22		29		39	9	
НАЦІОНАЛЬНІСТЬ:		ВІК, РОКІВ:				РІВЕНЬ ДОБРОБУТУ:								
Українці		Росіяни		16-35		36-55		56-70		Дуже низький	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній
ТАК	61	52	71	57	38	47	57	63	68	75				
НІ	16	25	10	19	23	24	20	18	12	4				
"Чи є важливим для українського суспільства єднання східнослов'янських держав - України, Росії і Білорусі?", (%) ТАК - 53 НІ - 29														
РЕГІОН ПРОЖИВАННЯ:		ЗАХІД		ЦЕНТР		ПІВНІЧ		СХІД		ПІВДЕНЬ		АР КРИМ	М. КИЇВ	
ТАК		16		56		53		69		59		81	34	
НІ		61		21		30		18		17		7	50	
НАЦІОНАЛЬНІСТЬ:		ВІК, РОКІВ:				РІВЕНЬ ДОБРОБУТУ:								
Українці		Росіяни		16-35		36-55		56-70		Дуже низький	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній
ТАК	46	73	43	59	61	63	53	49	49	35				
НІ	34	15	35	26	24	20	31	32	32	38				

Наведено лише варіанти відповідей "Так" або "Ні"

За даними всеукраїнського репрезентативного опитування проведеного Українським інститутом соціальних досліджень і Центром "Соціальний моніторинг" [16].

З урахуванням тієї обставини, що майбутнє спрямування зовнішньої політики України, визначатиме теперішнє молоде покоління, можна стверджувати, що орієнтація на єднання і співробітництво з західноєвропейськими державами у перспективі становитиме основний зміст зовнішньополітичних зусиль України. Ніхто не буде заперечувати, що переважна більшість громадян України бажає жити в стабільній, процвітаючій, демократичній, а відтак, "європейській" Україні.

III вибори Президента України підтвердили європейський вибір України. Фактично, Україна вибрала не тільки Президента, а той шлях, яким йтиме держава у новому столітті. У разі перемоги лідера українських комуністів Петра Симоненка були всі підстави очікувати

зміну "європейського вибору" нашої держави "білоруським". Президент Л. Кучма зазначив, що вибори 14 листопада 1999 року і перемога над комуністом П. Симоненком підтвердили "демократичний, європейський і ринковий шлях розвитку України" [18]. Про те, що Президент і надалі дотримуватиметься обраного стратегічного курсу зовнішньої політики наочно свідчить його інавгураційна промова, в якій "новий" Леонід Кучма наголосив на європейському виборі України та стратегічній меті країни - вступу до Європейського Союзу. У своєму Посланні до Верховної Ради України - "Україна: поступ у XXI століття: Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки" Президент України, серед стратегічних пріоритетів держави 2000-2000 рр., вкотре наголосив на європейському виборі України [19]. Аналізуючи перші заходи Президента, очевидно, що перед нами постав авторитетний європейський лідер, готовий до рішучих дій для змін на краще.

Враховуючи ці та інші обставини, в Україні були вагомими підстави очікувати на "позитивний сигнал про можливе членство" з боку ЄС. Але вже згадуваний грудневий саміт Європейського Союзу у Гельсінкі для України, на жаль, історичним не став. Дві хвили нового розширення ЄС до України не докотяться. За результатами саміту, до Польщі, Угорщини, Чехії, Естонії, Словенії і Кіпру, з якими вже ведуться офіційні переговори про вступ, приєдналися Болгарія, Румунія, Латвія, Литва, Словаччина і Мальта. Статус офіційного кандидата на вступ до ЄС отримала Туреччина. А Україну в чергу до ЄС поки що не записали. Натомість, 10 грудня була прийнята Стратегія ЄС щодо України, в якій ЄС визнає європейські прагнення України і вітає її європейський вибір. Перший етап Стратегії ЄС розрахований на найближчі чотири роки і передбачає "повне реформування і демократизацію українського суспільства". Офіційний Брюссель поклав перед Україною низку досить жорстких умов, виконання яких обіцяє нам додаткові гранти і відновлення діалогу про можливе приєднання України до цієї організації. Голова представництва Європейської комісії в Україні Андре Ванавербек пояснив, яких дій очікує ЄС від України в найближчому майбутньому. На його думку, спільними зусиллями "ми повинні покращити інвестиційний клімат в Україні, гармонізувати українське законодавство, навести порядок з нелегальними мігрантами і наркобізнесом" [20]. Таким чином Брюссель дав зрозуміти Києву, що підстав для надання Україні статусу асоційованого члена ЄС поки що не має. Пан Ванавербек зазначив, що ідею вступу України до ЄС сприймають з розумінням, але для її втілення ще не настав час [21]. Не дивлячись на розчарування, "Ми сприймаємо Стратегію ЄС щодо України, як крок вперед" - зазначив в одному з інтерв'ю Міністр закордонних справ України Б. Тарасюк. [22]. МЗС розцінює прийняття Стратегії ЄС як "політичну підтримку "зробленому країною вибору і потужний сигнал, здатний прискорити внутрішні перетворення в державі". Прийняття Стратегії Євросоюзу є важливим кроком до отримання нашою державою асоційованого, а в перспективі - і повноправного членства в ЄС. Тому відтепер діалог України з ЄС буде динамічнішим. "Стратегія ЄС розширює співробітництво Євросоюзу і України на такі важливі сфери, як зовнішня політика та політика безпеки, а також юстиція і внутрішні справи", - говориться в заяві українського МЗС [23]. На зустрічі Україна - Трійка ЄС на рівні міністрів закордонних справ у Брюсселі в січні 2000 року було представлено план реалізації спільної стратегії ЄС щодо України, яка була прийнята на Гельсінському саміті. За словами Б. Тарасюка, цей план містить конкретні елементи в сфері підтримки демократичних процесів в Україні, внутрішньої і зовнішньої політики, а також права. План дій передбачає проведення консультацій з приводу можливої трансляції в Україні програм "Євроюз". У ході прес-конференції у Брюсселі міністр закордонних справ Жайме Гама зазначив, що реалізація плану ЄС стане "трампліном для майбутнього членства України в ЄС" за умови виконання Україною "всіх проголошених реформ" [24].

Попри всі успіхи української дипломатії Україна значно "запізнюється" у розвитку відносин з ЄС, порівняно із іншими країнами Центральної і Східної Європи, взагалі, і з своїми західними сусідами зокрема, які вже можуть "замовляти квитки на потяг до Брюсселя". Більшість причин повільних темпів євроінтеграції України мають "український характер". До того ж Україні додають проблем її сусіди. Незабаром в нас будуть кордони з ЄС і, слід вже

сьогодні подбати про режим перетину цих кордонів громадянами України, адже всі обіцянки Польщі, Угорщини Словаччини і Чехії не запроваджувати візовий режим для громадян України лише до пори до часу. Вже сама необхідність приведення законодавства майбутніх членів ЄС у відповідність із нормативними актами Євросоюзу створює реальну загрозу побудови "паперової стіни" для українців, а відтак, виступає суттєвою перешкодою для співробітництва. Тож в новому столітті Україна має багато простору, щоби довести ЄС, що українці не менші європейці, ніж поляки, чехи чи угорці.

Хоча інтеграція до європейських та євроатлантичних структур є пріоритетом нашої дипломатії, водночас, Україна, як одна із засновниць СНД, виступає за розвиток найширших зв'язків між країнами-учасницями на засадах рівноправності і взаємовигоди. Якщо для Росії і Білорусі СНД стала інструментом інтеграції, то для України це лише засіб цивілізованого розлучення. Для характеристики стосунків України з СНД доречне гасло "Співробітництво з СНД, але інтеграція з ЄС". Серед двосторонніх відносин у рамках країн-учасниць СНД пріоритетними для України є взаємини із Російською Федерацією. На важливості багатовекторності зовнішньої політики, де європейський вибір України поєднується із зміцненням всебічних зв'язків з Росією, Президент України ще раз наголосив на VI Нараді керівників закордонних установ України, що відбулась у Києві у липні 1999 року [25]. А у своєму виступі перед керівниками дипломатичних місій 18 січня 2000 року Л. Д. Кучма, поряд із стратегічною метою України на міжнародній арені - вступу до ЄС, зазначив: "наше європейське майбутнє невіддільне від стратегічного партнерства з Росією" [26]. Україно-російські відносини визначають безпеку на всьому континенті. Росія також є найбільшим торговим партнером України. Таким чином, інтеграція з Європою, не означає дезінтеграцію з Росією.

Зусилля України на шляху інтеграції до ЄС були б марними без розуміння та підтримки з боку США. Більше того, досить часто саме позиція США скеровує Україну йти шляхом реформ та інтеграції до європейських та євроатлантичних структур. Держсекретар США Мадлен Олбрайт назвала Україну в числі пріоритетних країн, яким США мають приділяти особливу увагу й допомогу. Олбрайт не назвала об'єм допомоги, який адміністрація президента США планує виділити. Минулого року Україна отримала \$ 195 мільйонів [27]. Одним із головних завдань україно-американської міждержавної комісії "Кучма-Гор" є прискорення вступу України до Європейського Союзу, Світової Організації Торгівлі та інших європейських і трансатлантичних структур. Спільна заява ЄС та США щодо України, ухвалена у Бонні 21 червня 1999 року, сприйнята в Україні позитивно. Усвідомлення повідними світовими державами стратегічної ролі, яку відіграє Україна в системі безпеки і стабільності та висловлене у заяві спільне прагнення до сприяння реалізації євроінтеграційних прагнень України позитивно вплине на вироблення більш певної політики стосовно України, говориться у заяві прес-служби МЗС України [28].

Не можна обминути при розгляді теми "повернення України до Європи" взаємини України із НАТО та його "європейським стовпом" - ЗЄС. В цілому, відносини розвиваються доволі еволюційно. Міжнародна безпека залишається одним із головних елементів співпраці. Участь України у програмі "Партнерство заради миру", спільні військові навчання, миротворчі рятувальні операції, надання гуманітарної та рятувальної допомоги сприяють ефективному діалогові. Східне розширення Альянсу Київ розцінює як крок до стабільності на європейському континенті. Позитивно висловився про взаємини України і НАТО новий Генсек найпотужнішого військового блоку світу лорд Джордж Робертсон, під час свого першого офіційного візиту до України як країни-учасниці програми НАТО "Партнерство заради миру", 27-28 січня 2000 року [29]. На даному етапі Україну влаштовує таке партнерство і питання вступу України в НАТО на сьогоднішній день не стоїть. Щодо стосунків із ЗЄС, то в цілому, ідея набуття Україною асоційованого статусу у військовій структурі Євросоюзу позитивно сприймається обома сторонами. На жаль, без отримання Україною асоційованого статусу в ЄС, сподіватися на асоціацію в ЗЄС марно. Фундаментом для майбутнього розвитку відносин України із цими військовими структурами повинні слугувати власні інтереси. Навіть

"позаблоковий" статус України не дискваліфікує її від вступу до будь-якої воєнно-політичної структури, яка виступає важливим елементом національної, європейської чи трансатлантичної безпеки. Цікаві в цьому контексті результати всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного центром СОЦІС, членом GALLUP International, у лютому 2000 року. Опитано 1200 респондентів, які могли зазначити не більше трьох варіантів відповідей. Відповіді на запитання "Від яких країн, на ваш погляд може бути загроза для України розподілились таким чином: Росія - 24%, США - 21 %, Туреччина - 10%, Німеччина - 7 %, Білорусь - 3 %, Румунія - 3 %, Польща - 2 %, Угорщина - 1 %, Молдова - 1 % [30]. Отже, наголошуючи на "багатовекторності" своєї зовнішньої політики Україні вже найближчим часом слід розкласти акценти. Далекоглядність і передбачуваність зовнішньої політики вимагають реалії сьогодення. "Україно-НАТОВський" кордон вже реальність. На сьогоднішній день заявки на вступ до Північноатлантичного Альянсу подали: Албанія, Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Македонія, Словаччина, Румунія і Словенія. Не має потреби зазначати, що стрижнем зовнішньої політики цих держав є вступ до ЄС. Більше того, беручи до уваги тенденцію до створення нових військово-політичних блоків світу: "західного" (США, ЄС - за підтримки НАТО) і "східного" (Союз Росії і Білорусі, Сербія, Китай, Індія, Близький та Середній Схід), "багатовекторність" може зіграти Україні не на руку. Зберігається ризик перетворення України на буфер.

Тому подальший комплексний "рух на Захід" політичної, економічної, соціальної і культурної сфер українського суспільства забезпечить утвердження "європейської" України, та дозволить подолати упереджене ставлення до українців з боку "європейців". Необхідно також переймати досвід інтеграції до ЄС країн Вишеградської групи.

Стосовно "вогника надії", який спалахнув у лівих сил після створення Союзної держави Республікою Білорусь і Російською Федерацією, то набуття Україною асоційованого статусу в ЄС остаточно його загасить. Національно свідомим громадянам України зрозуміло, що об'єднуватись із "старшим братом", беручи до уваги власну історію та реалії сьогодення, Україні просто смішно і грішно. Як бачимо, альтернативи європейській інтеграції в Україні, при всьому багатстві вибору, немає.

Проголосивши свій європейський вибір Україна, попри всі перешкоди, прагне якнайшвидше влитися до сім'ї цивілізованих народів Європи та світу. Однак цей процес потребує політичної і економічної злагоди, терпіння і часу. За твердженням автора комунікативної концепції інтеграції американського дослідника Карла Дойча, інтеграційний рух у своєму розвитку проходить три етапи: 1) "етап інтелектуалів", коли його підтримують лише деякі представники інтелігенції; 2) "етап великих політиків", коли до нього приєднуються більш широкі політичні кола; 3) "етап масового руху" [31].

Зробивши навіть поверхневий аналіз сучасної ситуації на Україні, можна стверджувати, що Україна вступила у третій, завершальний етап. Скільки він триватиме і коли перейде у площину вирішення формальних процедур необхідних для вступу в ЄС залежить головним чином від громадян України. Одночасно, хотілось би бачити більше сприяння Україні з боку центрів європейської інтеграції. Отже, для прискорення темпів європейської інтеграції Україні необхідно продовжувати політичні, економічні і суспільні перетворення в державі. Серед найважливіших завдань, виділемо наступні:

- забезпечення економічної і політичної стабільності країни;
- зменшення показників безробіття та злочинності;
- приділення більшої уваги захисту прав людини;
- покращення інвестиційного клімату;
- гармонізація чинного українського законодавств до стандартів ЄС;
- створення ЗВТ між Україною та ЄС;
- позбавлення українців від залишків радянської ідеології, яка наклала руйнівний відбиток їхній менталітет та формування європейської свідомості громадян України (одним із прикладів можуть слугувати Євроклуби України - рух за інтеграцію до ЄС);
- відродження духовності, української культури і мови;
- забезпечення широкої народної підтримки обраного курсу.

В цілому, Україні і не потрібно форсувати процес набуття асоційованого, а згодом і повноправного членства в ЄС. Вирішення внутрішніх проблем дозволить Україні заявити про себе, як про сильну європейську країну, та природньо наблизить її до європейських структур, водночас, відсуваючи поняття "багатовекторності" на задній план. А це, в свою чергу, дозволить спрямувати левову частку зусиль держави на подолання перешкод для повноправного членства в ЄС. Очевидно, що й запитання "Коли і як вступить Україна до ЄС?" більше не викликатиме посмішки на обличчях представників Європейської комісії.

Примітки

1. Тімоті Гартон Еш. Модель - Європейський Союз // Deutschland. - 1999. - № 5. - С. 17.
2. Там само.
3. World Watch. Brussels // Time. - 1999. - № 17 (Vol. 154). - October 25. - P. 24.
4. Європа. Україна. Львів. Саміт. 1999. - Львів, 1999. - С. 154.
5. Про "Основні напрями зовнішньої політики України". Постанова Верховної Ради України // Голос України. - 24 липня 1993 р. - № 139. - С. 3.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К., 1997. - С. 46.
7. Указ Президента України "Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом" // Урядовий кур'єр. - 21 лютого 1995. - С. 2.
8. Указ Президента України "Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею між Європейським співтовариством по вугіллю та сталі, Європейським співтовариством по атомній енергетиці, з одного боку, та Україною, з другого боку" // Збірник Указів Президента України. - 1999. - Випуск 4 (жовтень-грудень).
9. Указ Президента України "Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з ЄС та його виконавчими органами" // Збірник Указів Президента України. - 1997. - Випуск 2 (квітень-червень). - С. 53.
10. Указ Президента України "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" // Збірник Указів Президента України. - 1998. - Випуск 2 (квітень-червень). - С. 257.
11. Тарасюк Б. Зовнішньополітична діяльність МЗС України в 1998 році // Зовнішня торгівля. - 1999. - № 1-2. - С. 90.
12. Маштабей В. Курс на інтеграцію. До підсумків Другого Самміту Україна-ЄС // Політика і час. - 1998. - № 11-12. - С. 9-13.
13. Львівський саміт - 99 // Альтернатива. - 1999. - № 1. - 21 травня. - С. 1.
14. Monitoring Foreign and Security Policy of Ukraine. - 1999 (July, August, September). - P. 63.
15. Міжнародна конференція "Балто-Чорноморське співробітництво: до інтегрованої Європи ХХІ століття без розподільчих ліній" // Зовнішня торгівля. - 1999. - № 3-4. - С. 120-121.
16. Інформаційний бюлетень УІСД/ЦСМ "Моніторинг громадської думки населення України". - № 4. - квітень 1999. - С. 16-27.
17. Ten Years since the Wall Fell // The Economist. - 1999. - November 6 - 12. - P. 21.
18. Kuchma asks EU to "believe in Ukraine" // Financial Times. - November 23. - 1999. - P. 4.
19. Кучма Л. Д. Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради України, 2000 рік // Урядовий кур'єр. - 2000. - 23 лютого - С. 5-12.
20. Украина хочет в Европу. Что для этого нужно? // Сегодня. - 1999. - № 233. - 14 декабря. - С. 2.
21. Вступ до ЄС добра ідея, для якої ще не настав час // Урядовий кур'єр. - № 3. - 11 січня 2000. - С. 3.
22. Ukraine Doesn't Take EU "No" as Final // International Herald Tribune. - 1999. - December 20. - P. 7.
23. Київ вважає стратегію ЄС важливим документом // День. - № 31. - 14 грудня 1999. - С. 3.
24. Прагнення підкріпити реформами // Урядовий кур'єр. - № 15. - 27 січня 2000. - С. 3.
25. VI Народа керівників закордонних установ України // Зовнішня торгівля. - 1999. - № 3-4. - С. 116.
26. Творити спільне майбутнє. виступ Президента України Л. Д. Кучми перед керівниками дипломатичних місій 18 січня 2000 року // Урядовий кур'єр. - № 10. - 20 січня 2000. - С. 3.
27. Мы - в четверке фаворитов // Вечерние вести. - 2000. - № 10. - 21 января. - С. 1.
28. Визнали поступ економічних реформ // Тижневик Галичини. - 2 липня 1999. - С. 3.
29. NATO in Ukraine to praise ties // Kyiv Post. - 2000. - February 3. - P. 3.
30. Соціологічна служба "Дня" // День. - 2000. - № 35. - С. 1.
31. Картунов О. Лаптев С. Західні теорії економічної та політичної інтеграції. Спроби стислого аналізу // Зовнішня торгівля. - 1999. - № 3-4. - С. 143.